

Spis treści

Wstęp	13
------------------------	----

CZĘŚĆ I CZŁOWIEK W SYSTEMIE RODZINY

Rozdział 1

Rodzina w ujęciu systemowym (Waldemar Świętochowski)	21
1.1. Podstawowe zasady teorii systemów	22
1.2. Struktura systemu rodziny	25
1.2.1. Granice w systemie rodziny	27
1.2.2. Podsystemy	30
1.2.3. Role i pozycje w rodzinie	32
1.3. Procesy systemowe w rodzinie	34
1.3.1. Indywiduacja	35
1.3.2. Komunikacja	36
1.3.3. „Logika” systemu rodziny: homeostaza funkcjonalna	38
1.4. Zadania rodziny w kolejnych fazach rozwojowych. Wspólnota i ciągłość	42
1.5. W kierunku rodziny funkcjonalnej. Wskazówki praktyczne	44

Rozdział 2

Specyfika komunikacji interpersonalnej w rodzinie ujmowanej jako system (Barbara Harwas-Napierała)	47
2.1. Modele komunikacji interpersonalnej	48
2.1.1. Jednostronny model komunikacji	49
2.1.2. Dwustronny model komunikacji	49
2.1.3. Relacyjny model komunikacji	49
2.2. Podstawowe uwarunkowania komunikacji w rodzinie	51
2.2.1. Uwarunkowania podmiotowe	51
2.2.2. Uwarunkowania pozapodmiotowe	56
2.3. Rozwojowe zmiany komunikacji w systemie rodziny	59
2.3.1. Komunikacja w podsystemie małżeńskim	59
2.3.2. Zmiany rozwojowe komunikacji w podsystemie rodzicielskim	61
2.3.3. Komunikacja w podsystemie rodzeństwa	65
2.4. Warunki kształtowania prawidłowej komunikacji	68
2.4.1. Kształtowanie umiejętności usprawniających komunikację rodzinną	69

Rozdział 3**Narracje rodzinne (Elżbieta Dryll)** 73

- 3.1. Rodzina jako nisza semantyczna 76
- 3.2. Geneza treści rodzinnych narracji 79
 - 3.2.1. Tradycja 79
 - 3.2.2. Przekaz międzypokoleniowy 83
 - 3.2.3. Historia życia rodziny nuklearnej 87
- 3.3. Dlaczego ważne jest badanie narracji rodzinnych 92

Rozdział 4**Role i funkcje rodziny (Katarzyna Wałęcka-Matyja)** 95

- 4.1. Współczesne ujęcie roli rodziny 96
- 4.2. Kierunki przemian współczesnej rodziny a role i funkcje rodzinne. 98
- 4.3. Role w systemie rodziny. 101
- 4.4. Funkcje rodziny 103
- 4.5. Psychospołeczne uwarunkowania funkcji rodziny 110

Rozdział 5**Modele funkcjonowania rodziny. Style wychowania (Hanna Liberska, Mirosława Matuszewska)** 115

- 5.1. Modele rodziny 117
 - 5.1.1. Klasyfikacja modeli funkcjonowania rodziny 117
- 5.2. Styl wychowania 128
 - 5.2.1. Pojęcia podstawowe: wychowanie, styl wychowania 128
 - 5.2.2. Rodzaje stylów wychowania 129
- 5.3. Modele funkcjonowania rodziny a style wychowania 138

Rozdział 6**Więzi małżeńskie i rodzinne w perspektywie teorii przywiązania (Mieczysław Płopa)** 141

- 6.1. Założenia i inspiracje teorii przywiązania 142
 - 6.1.1. Aspekt ewolucyjny 143
 - 6.1.2. Aspekt neuropsychologiczny 145
- 6.2. Przywiązanie w okresie dzieciństwa. 146
- 6.3. Przywiązanie w okresie dorosłości. 153
- 6.4. Przywiązanie a relacje w bliskich związkach 157

Rozdział 7**Seksualność w związkach małżeńskich (Magdalena Grabowska)** 167

- 7.1. Pojęcie seksualności 168
- 7.2. Aktywność seksualna małżonków i jej uwarunkowania 171
 - 7.2.1. Wiek małżonków 173
 - 7.2.2. Staż małżeństwa 175

- 7.2.3. Relacje między małżonkami 178
- 7.3. Problemy seksualne małżonków 180

Rozdział 8**Transmisja międzypokoleniowa – procesy zachodzące na styku pokoleń (Marzanna Farnicka, Hanna Liberska)** 185

- 8.1. Istota i mechanizmy transmisji międzypokoleniowej w rodzinie 186
 - 8.1.1. Naśladownictwo 187
 - 8.1.2. Modelowanie 188
 - 8.1.3. Identyfikacja 189
- 8.2. Obszary transmisji międzypokoleniowej w rodzinie 190
- 8.3. Transmisja międzypokoleniowa w różnych podejściach psychologicznych . . 192
- 8.4. Transmisja międzypokoleniowa jako proces formowania rodziny – model Murraya Bowena. 195
- 8.5. Kierunki badań nad transmisją w rodzinie 197
 - 8.5.1. Wyzwania dla badań nad transmisją w rodzinie. 198

Rozdział 9**Psychologia religijności/duchowości rodziny (Elżbieta Rydz)** 203

- 9.1. Religijność i duchowość – definicje 204
- 9.2. Współczesne podejścia badawcze w psychologii religijności/duchowości rodziny 207
 - 9.2.1. Rozwój struktury i funkcji religijności 207
 - 9.2.2. Rozwój struktury i funkcji rodziny 208
- 9.3. Rozwój religijności człowieka w kontekście cyklu życia rodzinnego w ujęciu Evelyn Duvall 209
 - 9.3.1. Religijność i duchowość w małżeństwie bez dzieci 210
 - 9.3.2. Rodziny wychowujące małe dzieci 211
 - 9.3.3. Rodziny z dziećmi w wieku przedszkolnym 212
 - 9.3.4. Rodziny z dziećmi w wieku szkolnym 214
 - 9.3.5. Rodziny z nastolatkami 215
 - 9.3.6. Rodziny jako instytucje wypuszczające dzieci w świat 216
 - 9.3.7. Starzejący się członkowie rodziny 217
- 9.4. Perspektywy badań dotyczących religijności w rodzinie 218

Rozdział 10**Rozwój rodziny i rozwój w rodzinie (Hanna Liberska)** 221

- 10.1. Rozwój rodziny 224
- 10.2. Rozwój w rodzinie 229
- 10.3. Wyznaczniki rozwoju w systemie rodziny 231
 - 10.3.1. Miejsce rodziny wśród innych systemów 233
 - 10.3.2. Wymiary zmian w systemach społeczno-kulturowych 234
- 10.4. Zmiany w strukturze systemu rodziny 235
- 10.5. Rodzina jako kontekst rozwoju indywidualnego 235

Część II ZRÓŻNICOWANE FORMY ŻYCIA RODZINNEGO

Rozdział 1

Samotne rodzicielstwo (*Sylwia Rydz*) 243

- 1.1. Specyfika roli kobiecej – matka i samotna matka 247
- 1.2. Specyfika roli męskiej – ojciec i samotny ojciec 249
- 1.3. Funkcjonowanie rodziny niepełnej 251
- 1.4. Konsekwencje samotnego rodzicielstwa 253
- 1.5. Migracja zarobkowa jako czasowe samotne rodzicielstwo 255
- 1.6. Pomoc samotnym rodzicom 257

Rozdział 2

Związki kohabitacyjne (*Iwona Janicka*) 259

- 2.1. Kohabitacja jako nowa forma życia pary 260
- 2.2. Przyczyny kohabitacji 264
- 2.3. Charakterystyka osób kohabitujących 266
- 2.4. Przedślubna kohabitacja a małżeństwo 268
- 2.5. Kohabitacja a rokowania odnośnie do trwałości związku 272
 - 2.5.1. Efekt selekcji 272
 - 2.5.2. Efekt kohabitacji 273
- 2.6. Zaangażowanie w relację a trwałość związków intymnych 276
 - 2.6.1. Wybrane teorie zaangażowania 276
 - 2.6.2. Rola zaangażowania 278
 - 2.6.3. Zaangażowanie partnerów kohabitujących i poślubionych 279

Rozdział 3

Partnerzy kohabitujący jako rodzice (*Iwona Janicka*) 285

- 3.1. Dzieci urodzone poza małżeństwem 286
- 3.2. Rodziny kohabitacyjne 289
 - 3.2.1. Fazy rozwoju rodziny kohabitacyjnej 290
 - 3.2.2. Kohabitacja a zaangażowane rodzicielstwo 292
- 3.3. Problem stabilności rodzin kohabitacyjnych 297
 - 3.3.1. Niestabilność kohabitacji a rodzicielstwo 299
 - 3.3.2. Niestabilność kohabitacji a dzieci 300
- 3.4. Warunki życia rodzin kohabitacyjnych 301

Rozdział 4

Rodzina zrekonstruowana (*Aleksandra Lewandowska-Walter*) 305

- 4.1. Definicje i statystyki 306
 - 4.1.1. Definicje 306
 - 4.1.2. Statystyki 307
- 4.2. Rodzina zrekonstruowana jako system 309
- 4.3. Małżeństwo powtórne jako podstawa rekonstrukcji rodziny 313
- 4.4. Rodzicielstwo w rodzinie zrekonstruowanej 316

- 4.5. Dziecko w rodzinie zrekonstruowanej 320
 - 4.5.1. Typy rodzin zrekonstruowanych 323
- 4.6. Wskazówki do pracy psychoedukacyjnej i terapeutycznej 325

Rozdział 5

Rodzina adopcyjna (*Alicja Kalus*) 331

- 5.1. Specyfika rodziny adopcyjnej 333
- 5.2. Rodzina adopcyjna z perspektywy prawnej 334
- 5.3. Rodzina adopcyjna z perspektywy medycznej 336
- 5.4. Rodzina adopcyjna z perspektywy psychologicznej 338
 - 5.4.1. Etap małżeństwa bezdzietnego 339
 - 5.4.2. Doświadczenie straty w rodzinie adopcyjnej 341
 - 5.4.3. Decyzja o adopcji dziecka i proces adopcyjny 343
- 5.5. Rodzina adopcyjna z dzieckiem w okresie wczesnego dzieciństwa 346
- 5.6. Rodzina adopcyjna z dzieckiem w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym 348
- 5.7. Rodzina z dorastającym nastolatkiem 350

Rozdział 6

Rodzina zastępcza (*Alicja Kalus*) 353

- 6.1. Rodzina zastępcza z perspektywy prawnej 356
- 6.2. Specyfika rodziny zastępczej 362
- 6.3. Rodzinny dom dziecka jako rodzinna forma opieki zastępczej 365
 - 6.3.1. Perspektywa prawna 367

Rozdział 7

Kulturowa różnorodność rodziny (*Jolanta Miluska*) 369

- 7.1. Status współczesnej rodziny 370
- 7.2. Wartości kulturowe a interakcje w rodzinie 375
- 7.3. Rodziny wielokulturowe 379
- 7.4. Przyszłość rodziny w kontekście procesu zmiany społecznej 382

Część III ZDROWOTNE I SPOŁECZNE PROBLEMY W RODZINIE

Rozdział 1

Choroba przewlekła w systemie rodziny (*Waldemar Świętochowski*) 387

- 1.1. Trzy ujęcia choroby 388
- 1.2. Choroba jako nienormatywny kryzys w rodzinie 390
- 1.3. Rodzina wobec przewlekłej choroby 391
 - 1.3.1. Reakcje na poziomie zachowań 391
 - 1.3.2. Reakcje na poziomie procesów (ujęcie systemowe) 396
- 1.4. Adaptacja do kryzysu: jak problemy pomagają w adaptacji 403

1.5. Dlaczego przewlekła choroba jest przewlekła	404
--	-----

Rozdział 2

Trudności w realizacji planów prokreacyjnych i ich skutki

dla rodziny (<i>Eleonora Bielawska-Batorowicz</i>)	411
--	-----

2.1. Trudności w realizacji planów prokreacyjnych i ich medyczne uwarunkowania	412
2.1.1. Niepłodność – rodzaje, przyczyny, rozpowszechnienie	412
2.1.2. Poronienia, martwe urodzenia i śmierć dziecka w okresie okołoporodowym – rozpowszechnienie, przyczyny	417
2.2. Następstwa trudności w realizacji planów prokreacyjnych	419
2.2.1. Diagnoza niepłodności i jej następstwa psychologiczne	420
2.2.2. Straty ciąży i ich następstwa psychologiczne	423
2.3. Przewycięzanie trudności prokreacyjnych – na przykładzie niepłodności	428
2.3.1. Techniki wspomaganego rozrodu w leczeniu niepłodności	429
2.3.2. Rozwój dzieci urodzonych w wyniku zastosowania technik rozrodu wspomaganego	432
2.3.3. Relacje w rodzinie powstałej w wyniku zastosowaniu technik rozrodu wspomaganego	433

Rozdział 3

Rodzina z dzieckiem niepełnosprawnym (<i>Ewa Marat</i>)	437
---	-----

3.1. Informowanie rodziców o zaburzeniach w rozwoju dziecka	439
3.1.1. W jaki sposób należy przekazywać rodzicom diagnozę	440
3.1.2. Modelowa procedura informowania o zaburzeniach dziecka	441
3.2. Niepełnosprawność dziecka a zmiany w systemie rodzinnym	443
3.2.1. Model żałoby i chronicznego smutku	444
3.2.2. Stres rodzicielski	445
3.2.3. Niepełnosprawność dziecka jako sytuacja kryzysowa	448
3.3. Adaptacja rodziców do niepełnosprawności dziecka	449
3.3.1. Zespół wypalania sił u rodziców dzieci niepełnosprawnych	452
3.4. Rola wsparcia społecznego w procesie radzenia sobie przez rodziców dzieci niepełnosprawnych	453
3.5. Społeczne, emocjonalne i adaptacyjne problemy doświadczane przez rodzeństwo dzieci z zaburzeniami rozwoju	454
3.6. Pomoc dla rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi	456

Rozdział 4

Rozwód jako sytuacja kryzysowa w rodzinie

(<i>Magdalena Błażek</i>)	459
---------------------------------------	-----

4.1. Kryzys rozwodowy – charakterystyka	462
4.2. Przyczyny rozwodów	464
4.3. Predyktory powodzenia i niepowodzenia związku	464

4.4. Fazy procesu rozwodowego	467
4.5. Funkcjonowanie psychologiczne dorosłych w sytuacji rozwodu z uwzględnieniem różnic płciowych	469
4.6. Funkcjonowanie psychologiczne dzieci w sytuacji rozwodu rodziców	472
4.6.1. Płeć dziecka a proces radzenia sobie z rozwodem rodziców	479
4.6.2. Cechy indywidualne dziecka i wsparcie społeczne a radzenie sobie z rozwodem rodziców	480

Rozdział 5

Agresja i przemoc w rodzinie (<i>Grażyna Poraj</i>)	483
---	-----

5.1. Metody wychowawcze i postawy rodzicielskie sprzyjające agresji u dzieci i młodzieży	485
5.1.1. System wartości i orientacja życiowa rodziców	485
5.1.2. Nieprawidłowe stosunki uczuciowe między rodzicami a dziećmi	486
5.2. Agresja między rodzeństwem	492
5.3. Przemoc w małżeństwie, czyli dostarczanie dzieciom wzorów zachowań agresywnych	498
5.4. Zapobieganie i kontrolowanie agresji	501
5.4.1. Zapobieganie i redukowanie agresji u dzieci	501
5.4.2. Zapobieganie i redukowanie agresji wśród rodzeństwa	502
5.4.3. Zapobieganie i redukowanie przemocy w rodzinie (wobec dzieci i współmałżonka)	504

Rozdział 6

Rodzina a zachowanie antyspołeczne

(<i>Mieczysław Radochoński, Lidia Perenc, Anna Radochońska</i>)	505
---	-----

6.1. Zachowania antyspołeczne i ich przyczyny	507
6.2. Rodzina jako miejsce rozwoju zachowań antyspołecznych	509
6.2.1. Rola czynników genetycznych	509
6.2.2. Struktura rodziny	512
6.2.3. Charakterystyczne cechy matki	514
6.2.4. Charakterystyczne cechy dzieci	515
6.2.5. Relacje w rodzinie	516
6.2.6. Osadzenie rodzica w zakładzie karnym	518
6.3. Mechanizm transmisji międzypokoleniowej a zachowania antyspołeczne	520

Część IV

TERAPIA RODZIN I TERAPEUTYCZNA ROLA RODZINY

Rozdział 1

Współczesne nurty w terapii rodzin (<i>Tadeusz Pietras</i>)	527
---	-----

1.1. Historia terapii rodzin	530
1.2. Zasady terapii rodzin	532
1.3. Wskazania i przeciwwskazania do terapii rodzin	534

Rozdział 2

Pozytywna psychologia rodziny – w teorii i praktyce

<i>(Bogusława Lachowska)</i>	537
2.1. Obszary psychologii rodziny	539
2.2. Obszary psychologii pozytywnej	540
2.2.1. Najważniejsze koncepcje i pojęcia psychologii pozytywnej	541
2.2.2. Siły i cnoty charakteru	542
2.3. Zainteresowanie pozytywnością na gruncie psychologii rodziny	543
2.3.1. Koncepcja sił rodziny	545
2.3.2. Pozytywna interwencja w rodzinę – interwencje skoncentrowane na siłach rodziny	550
2.3.3. Prężność rodziny	554

Literatura	566
-----------------------------	-----

Indeks nazwisk	650
---------------------------------	-----

Indeks rzeczowy	669
----------------------------------	-----

O Autorach	674
-----------------------------	-----